

MARC VERACHTERT EN BART VERELST

Handboek voor de klimaattuin

Maak je tuin sterk voor
alle weersomstandigheden en
gastvrij voor bijen en vogels

Lannoo

Inhoud

Voorwoord 6
Klimaat - inleiding 9

Deel 01

Minder steen 17

1. PAK DE VOORTUIN AAN 19
Een groenere voortuin 20

2. MINDER MAAR BETER TERRAS 41
Kleiner en groener terras 42
Nieuw en klimaatvriendelijk 62

3. TUINPADEN 67
Alternatieve tuinpaden 68

Deel 02

Water 87

1. GRATIS REGEN- OF HEMELWATER 91
Een flink bemeten reservoir 92

2. VIJVER, POEL EN WADI 97
Waterpartijen en wadi's 98

**3. EEN GROENDAK ALS REM
OP WATER** 119
Groendak als regenwaterbuffer 120

Deel 03

Beplanting 131

1. GAZON OF GROENTAPIJT 135
Groen gazon 136
Van gazon tot bloemenweide 146

**2. MOESTUIN EN KRUIDENTUIN,
ACCENT OP SMAAK** 155
Zaaien of planten? 157
Sterker in de schaduw 160
Nat of droog? 162

3. BORDERS MET KLEUR 167
Goede start voor elke nieuwe
border 168
Borders en bomen 180
Planten zoeken water 182
Buitenbeentjes in tuinsfeer! 184
Met de sfeer van de prairie 186
Braaf in potten 188

**4. SCHADUW EN KOELING DOOR
GROEN MET BOMEN** 197
Bomen doen meer! 198
Een groen dak boven je hoofd 206

Deel 04

Hagen en muren 217

Een groen scherm	220
Subtiel doorkijken	224
Sterk tegen wind en inkijk	225
Groene gevel	226
Een verticale tuin	228
Kleur doet wonderen!	232
Hout houdt koel	234

Deel 05

Allemaal bestjes 241

Zonder bijen geen lekkernijen	244
Een lekkere en mooie groentehoek	246
Vogels welkom	250
Zaligmakend water	260
Pas je eigen gedrag aan	264

Plantenfiches

Geschikte planten voor een kiezel tuin	37
Pioniersoorten die spontaan bezit nemen van een grindgazon	38
Geurende planten voor het terras	64
Stevige tred- of tapijtplanten	85
Planten die nat en droog verdragen	95
Planten voor buienborder	115
Planten voor poel en vijver	116
Planten voor een natuurdak	129
Bloemen in het gazon	151
Bodembedekkers	152
Sterk tegen droogte	191
Gemengde border	193

Prairieborder	194
Schaduwbomen	209
Dakbomen	210
Bloeiende bomen en struiken voor de nazomer	212
Bijzonder fruit	214
Flinke klimmers	236
Planten voor een tuinmuur	239
Snijbloemenborder	266
Bloembakken	268
Bloeiende struiken	270

Plantenlijst	272
--------------	-----

UITLEG SYMBOLEN:

Bloeitijd

Hoogte

Interessant voor

Bladeren

Voorwoord

Wie een tuin heeft, wil daar ook ten volle van kunnen genieten. Maar de voorbije jaren was het daar wel eens te warm voor of te droog... en soms dan weer te nat. Het nieuwe weer, weet je wel. Er komen steeds warmere, zelfs hete dagen op ons af en steeds vaker moet onze tuin wachten op een weldoende regenbui. En als het dan eens regent, dan is het met veel geweld en in overvloed. Wetenschappers voorspellen voor de komende decennia trouwens nog meer hittegolven, gekoppeld aan periodes van extreme droogte en weinig, maar dan wel heel intense stortbuien.

De hoogste tijd dus om onszelf en onze tuin hierop voor te bereiden. En daar wil dit handboek bij helpen. Met een aantal kleinere ingrepen maak je je tuin al meteen een pak 'klimaatgeschikter', zodat jouw tuin ook de komende jaren gezond het beste van zichzelf geeft en jij volop van die groene oase kunt genieten.

6

De belangrijkste boodschap is in elk geval: maak je tuin groen, laat de planten en vooral bomen afrekenen met extreem hoge temperaturen en ongezellige wind en zorg ervoor dat er zo weinig mogelijk hemelwater verloren gaat. Water hoort niet thuis in de riolering, maar wel in de bodem, bereikbaar voor de plantenwortels. Zij zorgen dan weer voor sterke en gezonde planten. Het is dus zaak om je tuin te transformeren tot een heuse 'sponstuin', waar alle regen ongehinderd in de grond kan dringen.

Je tuin een groene make-over geven is dus goed voor al het plantenleven en je eigen tuincomfort. Wanneer je de tips uit dit handboek in de praktijk brengt, zul je nog veel meer kunnen genieten in je eigen groene oase, waar het dan zelfs op de meest zonovergoten en hete dagen aangenaam vertoeven is. En een meenemer: wat je in de eigen tuin doet, heeft ook impact op straat en buurt. Je helpt namelijk het hitte-eilandeffect te verminderen. Veel kans trouwens dat jij met jouw aanpak burens, familie of vrienden inspireert en op die manier nog meer impact op klimaat en omgeving creëert.

Marc Verachtert &

Bart Verelst

INLEIDING

Klimaat

GOED OM TE WETEN

ALSMAAR HETER EN DROGER

Wetenschappers uit België en Nederland voorspellen dat het de komende jaren nog heter en droger wordt. Het aantal hittegolven in België stijgt van vier vandaag naar mogelijk 18 in 2050 en het aantal dagen zonder regen van 172 vandaag naar 236 in 2100. Hoe vreemd het ook is, tegelijk krijgen we meer regen over ons heen. Het aantal stortbuien, voornamelijk in de winter, neemt toe. In Nederland werd becijferd dat de voorbije eeuw de jaarlijkse hoeveelheid neerslag met 18% toenam!

Aan de gevolgen ontsnappen lukt dus niet. In de steden zullen de gevolgen het meest extreem zijn: door de grotere concentratie van gebouwen, straten en pleinen en de afwezigheid van (veel) groen en water koelen de steden tijdens warme zomeravonden nog amper af. Metingen van de Universiteit Wageningen, uitgevoerd in Arnhem en Rotterdam, gaven verschillen tot 7 °C tussen de temperatuur binnen en buiten de stad. Metingen van VITO en UGent resulteerden zelfs in een verschil van 8 °C voor Gent.

OPVALLENDE CIJFERS - GROEN GAAT VOOR GRATIS AIRCO

Tegen een zuidermuur kan de temperatuur oplopen tot 70 °C. Met een verticale tuin ervoor is dat slechts de helft, met een gewone klimplant 10 tot 15 graden minder. Ook je terras, zeker als het een donkere kleur heeft, wordt op een hete dag een bakplaat, met temperaturen tot 50 °C. Ga dus voor minder hard en meer groen. Gras en planten creëren koelte dankzij minder weerkaatsing en vasthouden van zonnewarmte, maar ook door verdamping van vocht. Reken op een temperatuurverschil van 5 tot 20 °C. Een boom boven gras gaat voor absolute koeling, want combineert schaduw met een schouweffect, waarbij onderaan koele lucht wordt aangezogen en boven warme lucht wordt weggeduwd.

Jouw tuinklimaat

Zelf ken je je eigen tuin het best. Je weet waar het aangenaam zitten is, zowel in de zon als in de schaduw, maar ook waar het lekker koel is of beschermt tegen wind. Toch loont het de moeite je tuin eens kritisch tegen het licht te houden. Kwestie van hem al zijn troeven te laten uitspelen of er net nog meer aan toe te voegen. Ontdek waar het wanneer warm of heet is, waar er 's morgens, 's middags en 's avonds zon of schaduw is, waar het waait en waar het regenwater vlot wegstroomt of net plassen vormt. Trek hier enkele dagen voor uit. Hoe meer hoe liever en maak op basis van die informatie een heus klimaatplan van je tuin. Hoe gedetailleerder hoe beter, want dit vormt de aanzet tot een inrichting die je tuin werkelijk tot een oase maakt onder alle mogelijke omstandigheden.

12

MAAK EEN KLIMAATKAART

Om de gezelligste zon- en schaduwplekken in een tuin te ontdekken, zou je eigenlijk drie keer een analyse moeten maken. Een eerste keer ongeveer midden april, het moment dat je spontaan naar buiten trekt en geniet van de eerste lentezon. Een tweede keer midden in de zomer, wanneer de zon op zijn hoogst staat en dus ook de meeste warmte geeft. De derde analyse maak je midden september, als je van de laatste zomerzon wilt profiteren.

KIJK ZON

Trek 's morgens, 's middags en in de late namiddag de tuin in met wat stokjes en prik ze in de grond op de scheidingslijn zon-schaduw. Het zullen voornamelijk de contouren van de

eigen woning of die van de burens zijn die de sterkste lijn markeren, terwijl bomen en struiken eerder een diffuse afbakening geven.

VOEL WIND

Wind laat zich moeilijker analyseren, want die komt uit alle mogelijke windstreken. Hevige wind rukt weleens takken uit bomen, maar zachte wind is een meenemer. Een frisse bries brengt koelte in de tuin of kan dat doen, zeker met de tips die we verderop geven. Markeer waar je midden in de zomer die frisse, koele wind voelt.

MEET WARMTE

Zon en wind bepalen samen de temperatuur in je tuin. Van de zon krijg je niet alleen warmte via directe straling, maar ook indirect, via weerkaatsing op vensters, muren en terras. Op een zuiders en zonovergoten terras kan het daardoor zowel overdag als 's avonds – als de zon al onder is – nog steeds te warm zijn. Hang, zet of leg op de plaatsen waar je een aangename zithoek wilt creëren een thermometer en noteer de temperaturen van het warmste moment van de dag. Doe dat nog eens tegen valavond en eventueel een derde keer rond 22 uur.

ZIE, WATER

Tijdens een fikse regenbui zie je zonder meer waar plassen staan. Wellicht is dat op de laagste plek van je tuin of net een plek waar de grond erg samengedrukt is. Het zijn plekken die je later tijdens de aanleg van je tuin grondig moet loswerken of profileren: het water kun je wegleiden of juist als mogelijkheid benutten om er iets mee te doen.

GOED OM TE WETEN

26 °C IS HET KANTELPUNT

Iedereen voelt warmte anders aan. 26 °C is echter ongeveer het kantelpunt waarbij de meesten van ons een plek in de schaduw opzoeken.

DEEL 01

Minder steen

1

Pak de voortuin aan

—

Een groenere voortuin

Voor de een is een voortuin pure luxe, voor de ander een vloek. Die laatste groep wil dan nog weleens gaan voor het compleet verharderen ervan. Het liefst zelfs zodanig dat geen sprietje groen zich erdoor omhoog kan murwen. Dat betekent dat er dus ook geen water door kan. Het wordt genadeloos richting straatgoot of andere riolering geloodst. Het woord 'voortuin' impliceert toch eigenlijk duidelijk dat hier groen hoort. Steeds meer stads- en gemeentebesturen zien trouwens steeds strenger toe op het bewaren van het groen karakter van voortuinen. Tegen een functionele inrit of tuinpad hebben ze meestal geen bezwaar.

Moet de verharding nog worden aangelegd? Leg die dan een beetje schuin aflopend naar het gazon of de plantenborders. Nog beter – en tegelijk een ingebouwde veiligheid bij meer extreme regenbuien – is de helling van de bestrating nog een metertje verder in het groen aan te leggen. Zo heeft het water extra infiltratiemogelijkheid en blijft er aan de rand van de bestrating geen plas staan.

20

tip

Zijn jouw (ver)bouwplannen nog in ontwikkeling, geef de garage dan een plek zo dicht mogelijk bij de straat. Zo maak je een lange, verharde oprit overbodig.

GEEN WATER MEER RICHTING STRAAT

Een bestaande inrit die het regenwater richting straatgoot stuurt? Koppel af. Water is een kostbaar goed en bovendien laat je anders de planten in je eigen tuin er niet van genieten. Installeer een roostergoot zo dicht mogelijk tegen je perceelsgrens. Esthetisch kan die zelfs voor meerwaarde van je oprit zorgen, met een gietijzeren designrooster die een begin- of eindpunt van je oprit vormt en de scheiding met de straat of het voet- of fietspad markeert.

Breek de asfaltverharding, kasseien of andere stenen net wat breder uit dan je gekozen roostergoot breed is. Doe dat zo diep dat de roostergoot net zo hoog komt als de bestroting. Kies in welke richting je het water laat wegstromen. De ingebouwde helling van het ondergrondse gedeelte in het polyesterbeton of de zwarte kunststof helpt je daarbij en laat zich eenvoudig aansluiten op volgende elementen. Koppel met een buis en het liefst via een inspectieschacht aan een infiltratiekrat, die je in de beplanting of onder het gazon ingraaft. Werk de omtrek van de roostergoot af met de oorspronkelijke stenen.

22

PRIORITEIT AAN 'TUINGENIETEN'

De oprit versmallen is meestal een moeilijke operatie, inkorten een onmogelijke. Begin liever met een blanke lei en neem de stenen en de fundering op volledige diepte weg. Helemaal opnieuw beginnen is meteen een mooie gelegenheid om de inrichting van je hele voortuin eens opnieuw te bekijken. Schuif de auto aan de kant en bedenk dat ook dit stukje perceel absoluut waardevol is om te genieten van je eigen tuin – en dat niet alleen vanachter het raam. Mogelijk ontdek je zelfs

dat het de uitgelezen plek is om uit te pakken met schitterende planten of om er een terrasje of zitmuur te installeren en te genieten van een streepje avondzon of een vleugje schaduw op warme zomerdagen. Zit je niet graag te kijk of word je liever niet aangesproken door de burens, koppel je zithoekje dan in met een scherm of haag. Hoger dan 150 centimeter hoeft dat scherm niet te zijn.

INRIT IN KARRENSPOORVERSIE

Waarom zou je een oprit over zijn volledige breedte verharden terwijl een 'karrenspoor' volstaat: twee verharde stroken die de wielen een stevige basis bieden. De tussen- en naastliggende stroken vul je met groen, van regelmatig gemaaid gras- of kruidentapijt tot tred- of tapijtplanten en lage bodembedekkers die de onderkant van je auto kriebelen wanneer je eroverheen rijdt.

De tussenruimte vullen met steentjes behoort ook tot de mogelijkheden. Denk bij steentjes niet aan los op en naast elkaar liggende steentjes zoals ze vroeger een oprit maakten; die zijn ergerlijk voor een fiets, kinderwagen of rolstoel en laten naaldhakken er ver in wegzakken. Leg ze in een stabilisatieplaat:

een mat met allemaal kleine zeshoekige cellen waarin de steentjes rotsvast komen te zitten zonder dat ze een rem vormen voor het regenwater. Als ze op een waterdoorlatende fundering gelegd worden, dan is zo'n steentjesstrook zelfs beter waterdoorlatend dan stevig ingewortelde beplanting. Dankzij de veelheid aan holle ruimten stroomt het regenwater er namelijk snel door.

Op klimaatvlak scoort het echter minder. Steentjes (en hoe donkerder van kleur, hoe meer) bufferen warmte, terwijl levend groen zorgt voor een natuurlijke koeling van de omgeving, waardoor het helpt het hitte-eiland-effect terug te dringen.

GESCHIKTE PLANTEN VOOR EEN KIEZELTUIN

1 BLAUWE SPIREA

Caryopteris 'Heavenly Blue'

bladverliezend, zilvergrijs heestertje dat je elk voorjaar tot tegen de grond afknipt

in september lavendelblauwe bloempjes; ook mooi als snijbloem

hoogte: 0,75 m

2 IJZERHARD

Verbena bonariensis

tweejarige, zichzelf steeds opnieuw uitzaaiende plant

blauwe bloempjes op stevige, hoge stengels

absolute bijen- en vlinderplant

hoogte: 1,5 m

3 KRUISDISTEL OF BLAUWDISTEL

Eryngium planum

bladverliezende vaste plant

in juli-augustus blauwe bloemen vanuit laag tegen de grond gehouden groen blad

hoogte: 0,75 m

4 MEXICAANSE ORANJEBLOESEM

Choisya ternata

wintergroene, mooi ronde struik

in mei aangenaam naar citrus geurende witte bloemen; vaak (bescheiden) herbloei in het najaar

hoogte: 2-3 m

5 REUZENVEDERGRAS OF STRAALHAVER

Stipa gigantea

de bladeren gaan niet hoger dan een halve meter, de aren doen er een meter extra bij en wiegen elegant mee met de wind; ze geven de tuin volume tot ver in de winter

hoogte: 1,50-1,80 m

PIONIERSOORTEN DIE SPONTAAN BEZIT NEMEN VAN EEN GRINDGAZON

1 MADELIEFJE

Bellis perennis

10-20 cm

maart-december

wintergroen, doorlevend

2 REIGERSBEK

Erodium cicutarium

5-60 cm

een- of tweejarig

EXTRA: zaait spontaan uit

3 GROTE WEEGBREE

Plantago major

20 cm

onopvallende bloei mei-november

doorlevend, niet wintergroen

4 VETMUUR OF PRIEMVETMUUR

Sagina subulata

2-5 cm

onopvallende bloei mei-augustus

groenblijvend

5 WITTE KLAVER

Trifolium repens

10-30 cm

mei-november

matig wintergroen

EXTRA: kruipend

WWW.LANNOO.COM

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

TEKST: **Marc Verachttert en Bart Verelst**

BIJDRAGE OVER BIJEN, p. 244-249: **Marc Verachttert, Bart Vandepoele en Bruno Remaut**

SAMENSTELLING: **Gil Claes en Marc Verachttert**

FOTOGRAFIE: **Marc Verachttert, Veronique De Walssche - ARTIFIX**

AANGEVULD MET FOTO'S VAN **Cedral (p. 59), Willy Ceulemans (p. 137, 238, 250, 254, 255, 257, 259), Mobilane (p. 120), Gravelart (p. 25, 69), iVerde (p. 78, 89, 101, 106), Naturoof (p. 118, 121, 124), Snoek Puur Groen (p. 44, 50, 51) VTA (p. 58, 77, 143), Shutterstock en 'Week van de Bij'**

GRAFISCHE VORMGEVING: **Katrien Van De Steene, Whitespray**

Als u opmerkingen of vragen heeft, kunt u contact nemen met onze redactie:
redactielifestyle@lannoo.com

© **Marc Verachttert, Bart Verelst, Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2024**

D/2024/45/274 - NUR 425-426

ISBN: 978 94 014 0171 5

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.